

Reprezentace tématu migrace ve vybraných pořadech Českého rozhlasu v roce 2015

Renáta Sedláková, Marek Lapčík, Zdenka Burešová

*Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky
FF UP v Olomouci*

http://media.rozhlas.cz/_binary/03588580.pdf

ZADÁNÍ ANALÝZY

Rada Českého rozhlasu: cílem analýzy je popsat, nakolik si ČRo během stanoveného období v určených pořadech počínal v souladu s povinnostmi médií veřejné služby uvedenými v Zákoně 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu a v Kodexu ČRo.

- hlavní úkoly veřejné služby v oblasti rozhlasového vysílání:
  - a) poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů,
  - b) působení ČRo coby fóra pro veřejnou diskusi, v níž je možno vyjadřovat široké spektrum názorů a hledisek.

VÝZKUMNÉ OTÁZKY

- “ Jaký je obraz migrace ve vybraných relacích ČRo Radiožurnál a ČRo Plus? A v čem se liší?
- “ Jaký prostor je věnován tématu migrace v porovnání s jinými tématy /událostmi zmíněnými v daných pořadech?
- “ S jakými tematickými rámci je migrace v příspěvcích spojována?
- “ Jací mluvčí se v příspěvcích o migraci vyjadřují a jaký názor vůči ní zauímají?
- “ Dostávají v příspěvcích prostor pro vyjádření i sami migrující, případně jejich zástupci?
- “ Jsou migrující v příspěvcích spojováni s islámem a terorismem?
- “ Liší se příspěvky o migraci v publicistických a zpravodajských pořadech co do struktury témat, mluvčích a v míře poskytnutého prostoru pro vyjádření samotných migrujících?

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

- “ **mediální konstrukce reality** (Schulz Tuchman);
- “ **teorie nového rasismu** (van Dijk 2000);
- “ **teorie morální paniky** (Cohen 1972);
- “ **koncept pseudoudálosti** (Boorstin 1962);
- “ **analýzy reprezentace emigrantů/emigrace v zahraničních médiích** (GUMG 2011);
- “ **analýzy obrazu cizinců, migrace a žadatelů o azyl v českých médiích.**

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

METODIKA STUDIE

analýza reprezentace migrace ve vysílání ČRo,

- stanice Radiožurnál

Hlavní zprávy ve 12, Hlavní zprávy ve 12 - rozhovory a komentáře, 60 minut,

- stanice Plus

Den podle..., Pro a Proti, Názory a argumenty

- v období 17.8. – 18.9. 2015 - **259 příspěvků**

(uprchlíci na ostrově Kos, EU plánuje přerozdělení uprchlíků, napětí v Budapešti, kontroly na hranicích s Německem, mrtví uprchlíci v kamionu)

volba vzorku Radou ČRo (nahodilý výběr)

-> kvantitativní analýza platná pro dané období a vybrané pořady, při kvalitativní analýze došlo k saturaci dat.

- Kvantitativní obsahová analýza (Neuendorf 2001)

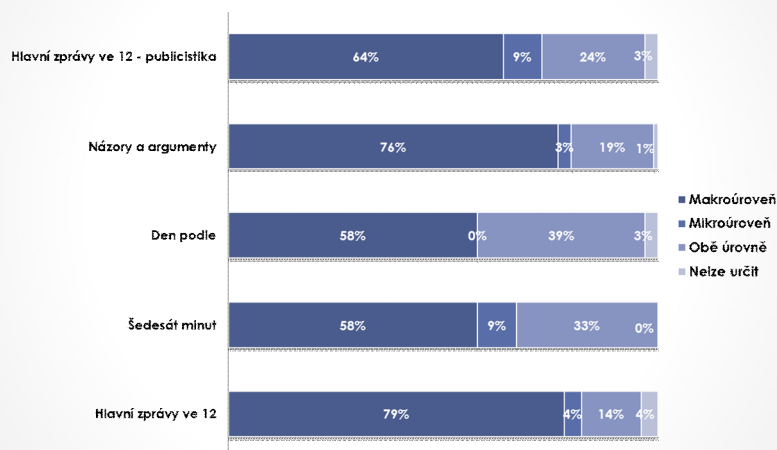
- Grounded theory (Strauss, Corbin 1997)

RÁMCOVÁNÍ

- “ **tematické rámce** (McCombs 2009, Entman)
  - “ dominuje téma politiky (75–85 %),
  - dále sociální a společenská témata (9–19 %)
  - “ chybí témata z každodenní reality života uprchlíků
- “ **propojení s ČR**
  - “ k ČR nevtaženo asi 40 % příspěvků (27–59 %)
  - “ nejčastější napojení přes postoje českých politiků (asi 25 %)
  - a připravenost ČR na přijetí migrujících (10 %)

MAKRO Úroveň pohledu na migrující v příspěvcích o migraci

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

MLUVČÍ

Pořad	Počet příspěvků	Počet mluvčích	Prostor pro migranty*
Hlavní zprávy ve 12 – publicistika	56	121	2 (+0+0)
Šedesát minut	45	132	5 (+6+1)
Den podle	33	81	0 (+0+0)
Názory a argumenty	89	101	0 (+0+1)
Pro a proti	3	9	0
Hlavní zprávy ve 12	33	98	1 (+5+0)

* Pozn. v prostoru pro migrující jsou v závorce zahrnuti i pracovníci pomáhajících organizací (NGO) a novináři „tlumočící“ sdělení migranta.

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

MLUVČÍ

Sebereferenční diskurz - dominantní modus „novinář – novinář“

Mluvčí dle kategorií	Zastoupení v příspěvcích o migraci (rozpětí mezi pořady)	Průměrné zastoupení
Novinář ČR	85–182 %	130 %
Odborník ČR	0–200 %	53 %
Politik ČR	0–58 %	22 %
Politik zahraniční	0–27%	11 %
Pracovník NGO	0–24 %	7 %

Pozn. Do novinářů nejsou započítáni moderátoři analyzovaných relací.

SEBEREFERENCE DISKURSU

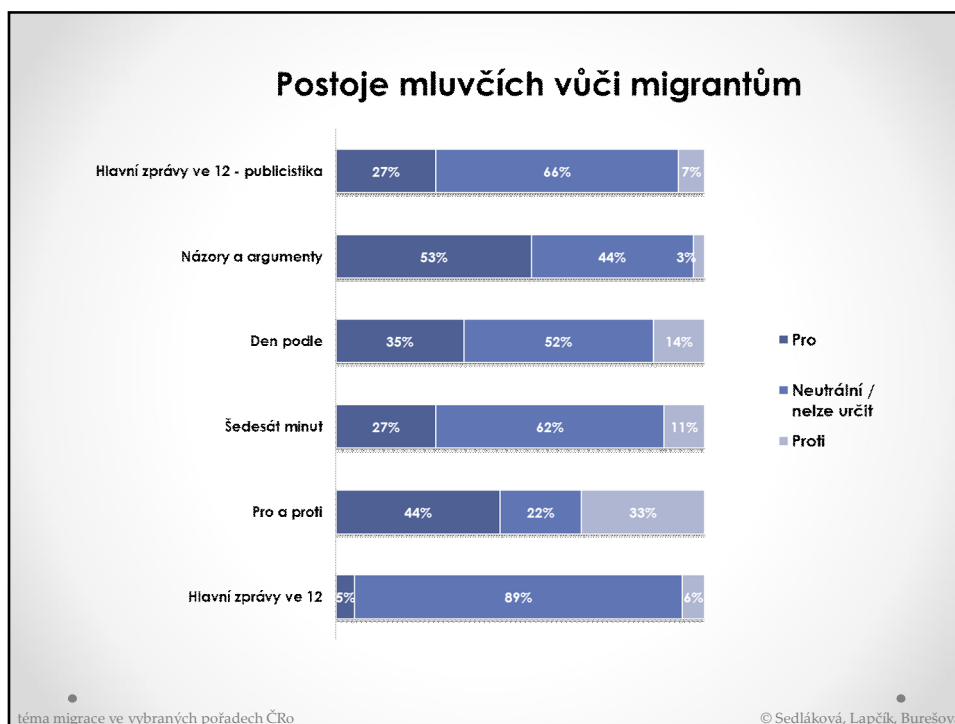
1. dominantní modus „novinář – novinář“
2. editoriálně uzavíraný výběrem mluvčích (a „opomenutím“ některých hlasů)
3. stereotypizovaná + naturalizovaná výstavba narativu

>> sebereferenční + uzavřený diskurz

vysoce diskursivně/narativně stereotypizovaný a vnitřně konzistentní diskurz, charakteristický podreprezentací „expertů“ + absencí vyjádření aktérů

⇒ uprchlíci dominantně reprezentováni jako anonymní/generalizovaná/homogenní entita spojená s vysokým stupněm rizika (pro „nás“ /metafory přírodního živlu),

⇒ dominuje negativní kontextualizace, asociace s vyznáním islámu, občasné (většinou implicitní) zmínky spojující islám s terorismem

KVALITATIVNÍ ANALÝZA

rysy mediální reprezentace tématu migrace a způsoby jejich ustavování, udržování a rozvíjení v rámci diskursu ČRo:

Analýza diskursu (van Dijk 1987, 1993), sémiotická analýza (Sedláková 2014), Zakotvená teorie (Štrauss -Corbinová 1999)

K typickým postupům informování o tématu migrace ve zkoumaných pořadech na obou stanicích ČRo patří:

- “ synonymizace pojmů označujících aktéry migrace a jejich sémantická generalizace;
- “ naturalizace negativní valence výrazu i/migrant;
- “ narativizace tématu migrace jako problému ohrožujícího občany ČR;
- “ selektivní a disproportční reprezentace:
  - aspektů, atributů a kontextů migrace,
  - způsobu tematizace a výstavby jednotlivých narativů,
  - různých typů aktérů diskursu migrace.

NATURALIZACE NARATIVU

Základní mechanismy výstavby narativu – diskuze o migraci ve vysílání ČRo:

1. (primárně framingem/focusingem moderátorem + následným rozvíjením ve studiu);
2. disproporční reprezentace atributů/aspektů/kontextů/ události (nebo „dílčích“ událostí);
3. nadreprezentace (a často reprodukce) institucionálních zdrojů;
4. synonymizace;
5. zpředmětnění (generalizace + abstrakce + naturalizace/spojením s živlem/)
6. instrumentalizace události (vnášení vs. eliminace);
7. Výstavba sdělení na principu opozice *my x oni*
8. akcentace/konstruováním rizika/ohrožení/konfliktu

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

framing/focusing (MOD)

Den podle Ā Ě 28/8 (narativ MODERÁTORA)

6:21 O situaci uprchlíků v Srbsku a Makedonii jsme se bavili s Emanuelem Mackovou, koordinátorkou *lov ka v tísni, která na t ch místech byla. A v o trochu jirým kontextu té uprchlické vlny* se te budu bavit s Robertem Stojanovem ...

6:47 Je n co, co tuhle tu vlnu, kterou te zažíváme, m je v bec zastavit?

7:32 ... dá se to, co vidíme dnes, tu uprchlickou vlnu, na za átku u0 jsem íkal, Oe p ijelo k b eh m Evropy, a sna0í se dostat do Evropy 300 tisíc lidí, dá se to s n ím srovnat...

8:44 Kdy0 se na to podíváme, na tu celou diskuzi, kterou obestírá strach z toho, co se s námi stane s Evropou, eskem kdy0 sem p ijde tolik lidí. íst demografický argument. V Africe i na blízkém východ se rodí plus mínus t íkrát více d tí než v Evrop. Evropa p ítom pot ebuje novou pracovní sílu, tak n jakou imigraci vítá, na druhé stran ur ít bude r st taky tlak t ch lidí z t chto oblastí, aby se do lépe situované Evropy dostali. M Oe tohle n co ud lat z dlouhodobého hlediska s demografií Evropy? be títo lidé budou na jednou po etn jít, než jsou evropýtí obyvatelé dnes?

11:45 Dá se podle n jakých model odhadnout, kdy0 se podíváme na ta ísla v loni 219 tisíc za celý rok, te za p l roku 300 tisíc, to znamená kdy0 to budeme extrapolovat, tak více ne0 p l milionu lidí stoprocentn za letozní rok. Dá se n jak odhadnout kolik lidí by to muselo být, aby to bylo ohrožení pro Evropu? Proto0e p eci jenom Evropa má kolik, 300 milion lidí, plus mínus?

▪ disproporční reprezentace

atributů/aspektů/kontextů/ události (nebo „dílčích“ událostí)

podreprezentace nebo absence reprezentace: příčin události, „referenčních dat“, sebe-reprezentace aktérů, ...

X

nadreprezentace: aspektů události s negativní valencí, „geograficky bližších“, aspektů legitimizujících narativ rizika a ohrožení, ...

▪ institucionální zdroje

nadreprezentace/reprodukce vs podreprezentace/absence ostatních zdrojů (zejm. aktérů)

zprávy/publicistika ve 12 (5/9)

0:44 MOD: ...německá policie očekává...

RED (v místě události): ... rakouská policie očekává...

1:43 MOD: ... podle Maďarska... v Lucemburku to řekl maďarský ministr zahraničí ...

REP (v místě „události“ - Lucemburku): ...se podle maďarského ministra zahraničí začali chovat agresivně...

zprávy/publicistika ve 12 (6/9)

2:38 MOD: ... rakouská policie hlásí...

REP (v místě události): ...maďarsko ohlásilo...v tomtéž duchu se vyjadřují rakouské a německé úřady...

3:28 MOD: ... oznámil to ministr vnitra ...

REP (v místě události): ...doprovází je i policejní prezident ..který řekl, že situaci mají pevně pod kontrolou...

4:19 MOD: ...řekl to australský premiér ...

RED: ...austrálie zastává...podle premiéra...

▪ synonymizace

(a její konsekvence)

Názory a argumenty, Tolčinský, 1:20, 24/8

proti **přlivu ilegálních imigrantů**, budou Srbsko a Makedonie zavaleny **přlivem statisíců lidí**, ... O víkendu překročilo makedonsko-srbskou hranici 7000 **migrantů**, dnes ... do Srbska 90.000 **migrantů**...

[legálních/ ilegálních?] ni, tedy okolo [legálních/ ilegálních?] parky jsou už
 zítím pro **imigr** [legálních/ ilegálních?] Srbský státní
 tajemník pro **uprchlíky** Vladimír Cucič potvrdil, že od počátku roku přišlo do Srbska 90.000

V Bělehradě, jehož parky jsou už přeplněné **uprchlíky**, mezitím pro **imigranty** zřizují informační centra.

podobných rozměrů ... Slovinsko oznámilo, že je připraveno přijmout 500 **uprchlíků** .“

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

▪ „zpředmětnění“

(generalizace + abstrakce + naturalizace /spojením s živlem/)

NA 1/9 0:52, Bednář: „Uprchlíci ze Sýrie, Afghánistánu a Eriteje, ale i mnoha dalších zemí, **proudí** do Evropy ve stále větším počtu a jejich **proud nejde nijak zastavit** ... v srpnu byl **příchval běženců** možná ještě větší... **Proud** uprchlíků přichází a je potřeba se o ně hned postarat ...“

NA 10/9 0:43, Fingerland: „...uprchlické **vlně**... zda je nové **stěhování národů**...“

NA 10/9 1:00, Hartman: „...**zastavení uprchlické vlny valící** se do Evropy .... S **uprchlickou krizí**... Řeč je o snaze **zabránit dalšímu masivnímu přlivu migrantů** a hlavně **zvládnutí náporu** desítek tisíc uprchlíků, kteří už se na území Evropské unie nacházejí. Byť tato **invaze** není úplně překvapivá

NA 3/9 21:55, Sedláček: „Viedeňské nádraží Westbahnhof **zažilo toto pondělí imigrační tsunami**, když z Budapešti přijely téměř čtyři tisíce běženců. **Díky obrovskému nasazení železničářů, policie a především dobrovolníků se podařilo šokovou situaci zvládnout**. ....

... [+ **diskvalifikace**: Jádru vítajících tvořili mladí lidé. Několik dívek mělo na hlavách muslimský šátek hidžáb“]

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

▪ konstruování rizika/ohrožení/konfliktu

identifikace aktérů jako příčiny vynucené reakce silových složek

[danou situaci lze vnímat i obráceně – protesty uprchlíků jako reakci /což se následně objevilo i v deklaracích oficiálních zdrojů, které kritizovaly jak vzniklou situaci, tak samo použití slzného plynu/

X

výstavba reportérovy narace lexikálně/stylisticky implikuje chybu na straně protestujících]

26/8; G. M. Papuczek, 6:40 - GMP: „... Proti migrantům **musela policie nasadit slzný plyn**, protože protestovali proti pomalému vyřizování. Policie a úředníci jednoduše nestáli, protože jako jste i vy vzpomínali, včera přešlo do Maďarska ze Srbska více než 2500 lidí, což je opravdu další rekord. **Migranty museli usměřit do hangárů**, kde se nahromadilo skutečně mnoho lidí, kterým se nezdálo ani zvýšení zájem novinářů ani to, že museli poskytnout otisky prstů a nesměli prostor opustit, takže se jakože vzbuřili proti nim a **k upokojení musela policie nasadit ten slzný plyn.**“

▪ konstruování rizika/ohrožení/konfliktu

rozhovor Libora Dvořáka s R. Hokovským (ředitel Evropských hodnot) v pořadu Den podle 24. 8.

uprchlíci jsou implikativně spojováni s terorismem, radikálním Islámem a Islámským státem a jejich obraz je syčen konstruováním rizika (z jejich strany). Aspekt ohrožení je akcentován i samotnou povahou události (první ročník Internal Security Forum Prague, jehož se účastnili ředitel Europolu, koordinátor boje proti terorismu, ředitel nadace boje proti extremismu

1:26 - LD: ...Počátkem září se do Prahy sjedou Evropské špičky v oblasti boje s islamismem a samotným Islámským státem. **Půjde tedy o bezpečnost, o niž se tolik chvějeme v souvislosti s masivní uprchlickou vlnou především právě z Islámských zemí...**

(...)

4:34 - LD: Pane Hokovský, problém **infiltrace Evropy bojovníky Islámského státu je spojován s tou současnou masivní uprchlickou vlnou hlavně z Islámských zemí**. Existují nějaké signály, že mezi těmi statisíci lidí mohou být právě i utajení aktivisté Islámského státu?

*****

[nevyratitelné podezření]

„60“; 2/9 15:38 - PD: V souvislosti s přicházející vlnou migrantů **pravidelně slýcháme varování, že mezi přichozími mohou být třeba příznivci IS. Konec konců český prezident Miloš Zeman před několika dny řekl, že mezi emigranty mohou být osoby, které vytvoří spící buňky a z nich se posléze budou rekrutovat teroristé. Může Europol, pane náměstků, takové podezření vyvrátit?**

16:03 - IŠ: **No my to nemůžeme ani zcela potvrdit, ani vyvrátit. Ale jako jeden...**

• opozice my x oni

přistavení trajektu k ostrovu Kos („60“, 17/8, 25:20) <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3452066>

Lead:

25:20 – moderátor (V. Kroc): Trajekt u řeckého ostrova Kos, který má **zmnit tamní uprchlickou krizi**, se pomalu plní. **Provizomí ubytování** na lodi má **zabránit konfliktům mezi uprchlíky** z odlišných zemí. **Plovoucí útočiště odlehčí policii na Kosu, která je zahlcena popřováním** při registraci uprchlíků.

Reportáž:

25:36 zvuk z místa reportáže (šum + někdo mluví neznámým jazykem)

25:41-redaktor (V. Berger): Obvykle se na něm vozí auta, tentokrát je ale trajekt Eleftherios Venizelos připravený přijmout až dva a půl tisíce uprchlíků. K břehům ostrova Kos ho **nechala přistavit řecká vláda**, aby **zmnila složitou situaci** běženců, na přístupovém malou k lodí jejich čekají stovky, polehávají nebo uspávají své malé děti. Vědí ale, že na palubu se všichni nedostanou.

26:01 - mluví uprchlíci (lámanou angličtinou?, rozumět je pouze Syria)

26:04-VB: Tihle syrští uprchlíci, oslovení agenturou Reuters, právě dorazili na Kos a pokud jde o místo na lodi, **mají štěstí** – řecké úřady totiž Syrřany kvůli občanské válce v jejich zemi **automaticky považují za uprchlíky z humanitárních důvodů** a právě syrřští běženci, **hlavně rodiny s dětmi**, mají při umístování na palubu trajektu **přednost**. Ve frontě ale stojí i další.

26:24- irácký uprchlík: (prvních 6 sekund - lámanou angličtinou – na pozadí šum; posledních 9 sekund opět v originále + šum) Když jim řeknu, že jsem z Iráku, **tak mě vyhodí, stejně to ale zkusím**, oni si myslí, že v Iráku se nic neděje, že tam není žádná válka.

26:50 – VB: Nalodování **naplánovaly úřady na noc, kdy středomošské teploty aspoň trochu klesnou**. Uprchlíci na ostrově se běžně musejí registrovat na policii, čekací lhůty jsou dlouhé, vedro velké a zásobování pitnou vodou ne vždy dostatečné. I kvůli tomu **se do sebe o víkend pustily desítky Afghánců, Pákistánců a Iráčanů**, před jednou z policejních stanic.

27:10 – uprchlice (první 4 sekundy a poslední 2 – lámaná angličtina): Tenhle **systém opravdu není dobrý**, já už tu stojím týden, můj kamarád 20 dní, bez jídla, bez vody bez ničeho. **Je to nebezpečná situace**.

27:25 – VB: I když uprchlíkům na ostrově **pomáhají humanitární organizace**, některé z nich už jsou **na pokraji svých sil**. Podle odhadů je na ostrově Kos momentálně asi 7000 běženců, většina z nich žije v provizomích přibytcích, ve stanech, nebo na ulicích. Vojtěch Berger, Radiožurnál.

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

	MY	ONI
pozitivní vlastnosti/jednání	+ zmínit uprchlickou krizi + plovoucí útočiště (pro NĚ od NÁS) + zmínění složitě situace JICH + automatické přelíz humanitárních důvodů + prioritov ánsrodin s dětmi + ohleduplné plánování nalodování + humanitární organizace pomáhají i na pokraji sil	X
negativní vlastnosti/jednání	X	- tendence ke konfliktům - příčina zahlcení policie - snaha podvádět (irácký uprchlík) - stížnosti a zpochybňování pozitivního jednání NÁS (irácký uprchlík + uprchlice) - konflikt mezi NIMI - nespokojenost - Vřružky (je to nebezpečná situace)
identita aktérů	institucionální	generalizovaná případně specifikace podle (abstraktně generalizujícího/národnostního/) principu
AKTÉŘI	policie řecké úřady humanitární organizace	(generikum) uprchlíci / běženci 2 autentičtí (anonymní, ale nespokojení) aktéři (vs. Reuters)
jednání aktérů	pomáhající	negativně stigmatizující uprchlíky jako celek (nespokojenost se situací již jsou původci, konfliktnost)

inherentní valence události	neutrální
reprezentace události	pozitivní pro NÁS negativní pro NĚ

- opozice MY x ONI ustavená už v leadu,
- Reuters x ČRo,
- narativ „předcházení konfliktů“
- stigmatizace (národnostní princip),
- falešná „kazusitika“ (konflikt v leadu + textu)
- implikace množství uprchlíků => růst řízka konfliktu (v kontextu vlna, příliv, záplava, ...)

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

▪ instrumentalizace události

(vnášení vs. eliminace)

„60“, 20/8 téma: předčasné volby v Řecku

9:12 – VK: Další turbulentní den dnes zažilo Řecko, potýkající se s obrovskými dluhy, ale také nekončícím přívalem uprchlíků. V podvečer řecký premiér Alexis Tsipras oznámil, že jeho vláda podává demisi. Zemí tak čekají už druhé předčasné volby v tomto roce. **Ráno do řeckého přístavu Pireus u Atén doplnul trajekt s téměř dvěma a půl tisícem uprchlíků, kteří předtím dorazili z Turecka na ostrovy v Egejském moři. Většina běženců následně podle svých možností vyrazila všemi dostupnými prostředky na sever země, aby se pak mohla přes Makedonii takzvanou balkánskou cestou dostat až do západní Evropy. Kvůli zvýšenému přílivu migrantů pak dnes Makedonie začala uzavírat zcela propustné hranice. Do Atén jsme zavolali naš spolupracovníci v Řecku Soňu Dornákovou Štamu, dobrý večer.**

11:41 – VK: Pojďme ještě k uprchlické krizi, podle dostupných informací situace v Makedonii tak vážná, že vyhlásila v pohraničí na severu a na jihu země mimořádný stav a v plánu je prý i nasazení armády?

11:53 – SDS: **Tak já mohu hovořit o tom, co se děje v Řecku.** V Řecku je ta situace velice dramatická, Řecko zatím ještě jsme neslyšeli o tom, že by uvažovala o použití

x

- (1) tzv. petice vědců,
- (2) nález udušených uprchlíků v kamionu na maďarsko-rakouských hranicích a
- (3) návrh EU na kvóty v „přidělování“ uprchlíků

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová

INTERPRETACE

- “ **uzavřenost seberefrenčního diskursu o migraci**
  - “ omezení reprezentovaných témat na úzkou skupinu témat
  - “ vyloučení migrujících a jejich každodennosti
  - “ minimum hlasů mluvčích s přímou zkušeností s migrujícími
- “ **vyváženost na úrovni zprávy vs. vyváženost celkové reprezentace tématu migrace;**
- “ **stereotypizovaná reprezentace migrujících coby anonymní homogenní entity spojené s vysokým stupněm rizika pro „nás“.**

téma migrace ve vybraných pořadech ČRo

© Sedláková, Lapčík, Burešová